

? ? Den danske films problemer

? I november bragte „Information“ en serie interviews om dansk film. Problemerne blev belyst fra en række synsvinkler, og repræsentanter for en række forskellige interesser blev hørt. I denne enquete tages nogle af spørgsmålene fra serien op til fornyet overvejelse, men kun aktive filmfolk er blevet spurgt. Dette forbinder dog ikke, at der hersker stor uenighed, og vi håber i senere numre at kunne få de forskellige synspunkter uddybet.

- ? Er der bestemte emner, De finder især bliver forsømt i dansk film?
I så fald hvilke?
- Jobannes Allen:* Spørgsmålet er galt formuleret. Man kan ikke „forsømme“ et emne. Man kan undlade at dyrke det, enten fordi man ikke tror på det kunstnerisk/økonomisk, eller fordi man ikke har anet dets eksistens. Endnu.
- Gabriel Axel:* Man påstår, at der findes 35 dramatiske situationer, og det er ikke så meget emnerne som måden at behandle dem på, der er afgørende.
- Theodor Christensen:* 1 og 2 tager jeg under eet. „Emner“ og „miljøer“ dækker delvist hinanden. Der er en række emner, man ikke helt og uforbeholdent kan sige om, at de for sjældent bliver skildret. Men de bliver forsømt alligevel. Både ugebladsnovellen og den folkelige danske film tager udgangspunktet i hverdagen; men det hverdagslige bliver derefter forvrænget og umenneskeliggjort, det bliver ukendeligt. Man kalder det ønskedrøm. Opgaven kan ikke her være en dybdepsykologisk analyse. Vi nøjes med at kalde det løgn. Sandheden og hverdagen er forsømt i dansk film.
- Hagen Hasselbalch:* Alle vitale spørgsmål undgås med omhu. Eks.: Krig og fred – radioaktivitet – civilisationslede – livsangst – nationalisme – mennesket som borger i Danmark – Danmark som enhed i verdenssamfundet – og ak! så meget, meget andet.
- Tørk Haxthausen:* Almindelige menneskers tilværelser, med alle de reelle sorger og glæder og vanskeligheder, de rummer. Man ligger under for et krav om „handling“ og sanser ikke, eller tror ikke nok på, dramaet i det liv, man har lige for øjnene.
- Bjarne Henning-Jensen:* Alle. Såfremt de da ikke er „folkelige“, et begreb, som synes at omfatte alt, lige fra grovere komik til lettere sex.
- Palle Kjørulff-Schmidt:* Jeg savner en hjemlig tradition for den spændende underholdningsfilm. Havde vi den, var der mange flere, der havde muligheder for at sige rigtige ting end nu, hvor vi stort set kun råder over to traditioner: „den morsomme underholdningsfilm“ og „problemfilmen“. – Mere specielt savner jeg film, hvor naturen (miljøet) indgår organisk i personernes liv.
- Lau Lauritzen:* Intet emne bliver bevidst forsømt. Emnevalget afhænger i nogen grad af dets økonomiske gennemfærlighed og også i høj grad af foreliggende manuskriptidéer.
- Svend Aage Lorentz:* Ja – men det værste er dog, at en masse forskellige emner tages under forkert behandling i dansk film. Det ser ud, som om der ikke er tid til at gennemarbejde emnerne, og at der ikke er *råd* til at tale om problemerne, uden at de skal pakkes ind i „hyggevat“ eller imbeciliteter. Hvis filmen blot skal svare sig økonomisk, tør man ikke risikere, at nogen del af filmpublikummet fornærmes. – – – derfor må forlystelsesafgiften sættes ned!

Søren Melson:
Klaus Ribbjerg:

Ja. Voksne menneskers problemer.

Emner af dyberegående menneskeligt, poetisk, filosofisk indhold forbigås altid. Man beskæftiger sig gerne med „problemer“, men anskuer dem gerne overfladisk og kun med blik for det sensationelle, sexationelle. Det er typisk, at det næsten vrirler med „gode“ idéer, og at manuskriptforfatteren er den mand, der har de fleste „idéer“ – men desværre også den, der har det ringeste talent til at føre dem ud i livet. Emner er der i og for sig nok af, og mange er i tidens løb berørt. Men måden! Herregud, om man laver en film om modstandsbevægelsen eller modeverdenen eller hekseforfølgelse i middelalderen kan jo være ligegyldigt, bare man vil noget med dem udover at få så og så store mængder cementpander lokket i biografen.

Fra optagelsen af en ukonventionel dansk film, den af Finn Meibling skrevne og af enquêtedeltageren Svend Aage Lorentz iscenesatte „Himlen er blå“. Lorentz ses instruere Jytte Ibsen.

- ?
- Johannes Allen:* Er der bestemte miljøer, De finder bliver skildret for sjældent i dansk film, og i så fald hvilke?
Det drejer sig ikke om miljøer, men om mennesker, der udspringer af et miljø.
- Gabriel Axel:* Se under 1.
- Theodor Christensen:* Se under 1.
- Hagen Hasselbalch:* Jeg savner levende, almindelige miljøer – bondens, fiskerens, fabriksarbejderens, kunstnerens – og jeg savner en ærlig skildring af de miljøer, der forekommer.
- Tørk Haxthausen:* Arbejdsmiljøer. Hvorfor er der næsten aldrig nogen, som bestiller noget på film? Der er de vidunderligste steder – stålalseværker og kontorer, viktualieforretninger og byggepladser, hver med problemer og spændinger født af miljøet – men de skal opleves indefra, ikke bare bruges som staffage for den sædvanlige banale intrige.
- Bjarne Henning-Jensen:* Alle. Der er for mange kulisser og for få mennesker. Skildrer man ikke mennesker, er det jo ligegyldigt, hvor de bor. Med ordet „miljø“ har vi en tilbøjelighed til at tro, at hovedstaden ligger højere end „provinsen“. Måske kunne en skildring af mennesker og miljøer ude i landet få dansk film til at ligge højere.
- Palle Kjærulff-Schmidt:* Næsten alle miljøer ligger og venter på os.
- Lau Lauritzen:* Dette spørgsmål er efter min mening besvaret under punkt 1.
- Svend Aage Lorentz:* Ja – men det værste er dog . . . o. s. v. (se under første svar og erstat ordet emne med miljø). – – – derfor må forlystelsesafgiften sættes ned!
Netop: *Bestemte* miljøer interesserer.
- Søren Melson:* Se under 1.
- Klaus Rifbjerg:* Se under 1.
- ?
- Johannes Allen:* *Finder De, at coproduktioner er en vej frem for dansk film?*
Måske. Men så bliver vi vel bare beskyldt for spekulation i dobbelt potens.
- Gabriel Axel:* Absolut. Fordi coproducenten vil gøre alt for at udnytte filmen også på sit eget marked, og man vil undgå de flade danske vittigheder og den megen tale. Desuden vil de berede vejen for danske film.
- Theodor Christensen:* Ja, coproduktioner er utvivlsomt værd at forsøge. Det vil vise sig, at de ikke kan etableres på det niveau, vi klarer os med i den folkelige danske film. Jeg ser i coproduktioner ikke samspil mellem inden- og udenlandske forretningsforetagender, men mødet mellem filmkunst og filmkunstnere fra andre lande.
- Hagen Hasselbalch:* Tja –
- Tørk Haxthausen:* Næh.

Den danske standardvare: „Mosekongen“ efter Morten Korch. Poul Reichhardt og Tove Maës.

Den danske ener: Carl Th. Dreyer instruerer Birgitte Federspiel under optagelserne af „Ordet“.

- Bjarne Henning-Jensen:** Et hvilketsomhelst samarbejde med udlandet er nyttigt; osse med udenlandske instruktører og fotografer (Ingmar Bergman burde lave en film her!) Udlændinge stiller krav, som kan være lærerige for os at prøve at opfylde. Desværre er coproduktion hidtil kun avlet af kommercielle hensyn: lille land, billigt studie. Herhjemme har dollaren eller D-marken endnu ikke befrugtet det kunstneriske.
- Palle Kjærulff-Schmidt:** Det kommer så sandelig an på, *hvad, hvordan* og med *hvem* man coproducerer.
- Lau Lauritzen:** Det vil ganske afhænge af den coproducent, som er villig til at inlede samarbejde. Såvel hans kunstneriske som økonomiske forudsætninger er af betydning.
- Svend Aage Lorentz:** Nej – fordi de eksempler vi allerede har på danske coproduktionsprojekter, kun ser „film“ ud fra den samme merkantile synsvinkel som finansminister Viggo Kampmann, når han til „Information“ udtaler noget i retning af, at det såmænd i mange tilfælde er en ganske fed forretning at producere danske spillefilm. Et synspunkt, der ikke tager kunstnerisk sigte, og derved udelukker kulturelle fremskridt. Et officielt syn, der undrer i en velfærdsstat, hvor man (med rette) finder det naturligt at beskatte omrejsende karruseller og gynger, mens man støtter kunst og kultur f.eks. gennem tilskud til Det kgl. teater (også med rette). Nationalscenen kan ikke hvergang vise en fuldtud kunstnerisk succes – og dog taler man ikke om at udelukke støtten, fordi resultaterne ikke stod mål med bestræbelserne. Kun, hvis alene bestræbelserne for at producere danske film med kunstnerisk kvalitet giver producerne skattelettelse på manuskriptstadiet – vil interessen for kunstnerisk coproduktion få en chance med mening i. – – – derfor må forlystelsesafligten på kunstneriske danske filmproduktioner bortfalde.
- Søren Melson:** Selvfølgelig ikke.

Klaus Rifbjerg:

De hidtidige coproduktioner har altid været lagt på grum kommerciel basis. Coproduktioner med udveksling af kunstneriske erfaringer – med andre ord, at danske filmfolk lod sig inspirere af påvirkninger udefra i et nærmere samarbejde – ville være af betydning. Men at kombinere vores egen dårlige smag med andres endnu dårligere i et forsøg på at spærre talentløsheden op i international målestok kan næppe være anbefalelsesværdigt. Før en eller anden slags filmisk talent overbevisevise har manifesteret sig herhjemme, kan der vist ikke tales om det rigtige i coproduktioner.

?

Finder De det rimeligt, at der klages over mangel på manuskriptforfattere, når man tager i betragtning, at en instruktør vel bør kunne bearbejde romaner, skuespil eller blot idéer for film?

Johannes Allen:

Siden hvornår er en instruktør også blevet forfatter? De to ting forenes sjældent, og der er stadig færre gode filmforfattere end gode instruktører. Instruktøren og manuskriptforfatteren burde i langt højere grad samarbejde på det første stadium af drejebogens tilblivelse.

Gabriel Axel:

Jeg tør ikke med sikkerhed sige, at „instruktører vel bør kunne bearbejde romaner etc. etc.“. Der findes instruktørbegavelse, hvis strukturelle fantasi først sætter ind efter denne bearbejdsfase. Jeg kan selvfølgelig ikke besvare spørgsmålet *udfra den af Kosmorama formulerede forudsætning*. Vil man klage, kan man jo nøjes med at klage over mangelen på talent.

Theodor Christensen:

Hagen Hasselbalch:

Nej, det er ej rimeligt. Dog synes jeg nok, der mangler forfattere, der skriver specielt for film; jeg synes, at et filmmanuskript bør konciperes som sådant og ikke som noget andet. Så kan man også komme væk fra denne triste klæben til litteratur og teater.

Tørk Haxthausen:

Så længe vi mangler instruktører, som kan læse og forstå et manuskript, digte videre på det i historiens egen ånd, er det idiotisk at jamre over mangel på manuskriptforfattere.

Bjarne Henning-Jensen:

En filminstruktør er i meget større grad end en teaterinstruktør både far og mor til sit værk. Vælger han (eller hun) en roman, er det, fordi han ser dens filmiske muligheder – og disse muligheder, tror jeg, kun han selv kan forme både i manuskript og dialog, så det kommer til at ligge nær det, han har *set*. For mig er film en måde til at *udtrykke* sig på i stedet for at skrive eller male (eller begge dele). Film er et synspunkt. Et udtryk for et „temperament“. Mange kokke fordærver filmen.

Palle Kjærulff-Schmidt:

Hvorfor pokker bør en instruktør kunne det? At han ofte er tvunget til at gøre det, er en anden sag, som næppe gør filmene bedre. Jeg gætter på, at 95 % af alle gode film har haft en god forfatter til drejebogen. At denne forfatter i adskillige tilfælde også er instruktør, må være pragtfuldt for ham – men man kan da ikke kræve andet af en instruktør, end at han kan instruere.

Lau Lauritzen:

Det er en tåbelig betragtning, at en god instruktør nødvendigvis også er i besiddelse af forfatteregenskaber. At det forekommer er en kendsgerning, men adskillige af de største udenlandske instruktører er kun delagtige i den endelige drejebogsudformning, hvilket som bekendt repræsenterer en teknisk udformning af det dramatiske værk. En god musiker er jo ikke givetvis en god komponist. Hvorfor ikke overføre den samme betragtning på teaterinstruktører?

Svend Aage Lorentz:

Da De tilsyneladende selv svarer på Deres eget spørgsmål, tillader jeg mig at dreje problemet hen på muligheden for at bearbejde eksisterende romaner og skuespil. En filmatisering af f. eks. klassisk dansk litteratur som „Fugle omkring fyret“ eller „Marie Grubbe“ er forbundet med så store udgifter, at ingen producent tør binde an med et sådant projekt. – – – derfor må forlystelsesafgiften på danske film i denne genre helt bortfalde.

Søren Melson:
Klaus Rifbjerg:

Nej.
Snakken om mangelen på manuskriptforfattere er lidt af en tågebombe. På den anden side er det vist ikke mange af de herværende instruktører, der er i stand til at skrive romaner, skuespil, idéer etc. om til filmmanus. Omskrive dem kan de vel nok, men ikke uden frygt for sagsanlæg fra de oprindelige kunstneres side. Den meget tale om manuskriptforfatternes manglen bundet først og fremmest i forløjethed hos producer og instruktører. Længst nede er man udmærket tilfreds med de forhåndenværende søm, der netop har de ovenfor nævnte egenskaber: de kan få idéer, klaske dem ned på et stykke papir, flikke et manuskript sammen, og en film, *der giver penge*, kan indspilles efter det. Angribes dansk film for talentløshed, er det klart, at dens sædvanlige talsmænd for at redde deres eget skind vil skyde skylden på udeblivelsen af egnede manuskripter. Det er en nødløgn og problemet et skin-problem.

?

Mener De, at det ville være en fordel, om man på grund af den bævedede mangel på skuespillere tilstræbte en grundstamme af filmskuespillere, og ville en sådan være praktisk mulig?

Jobannes Allen:

Der er sørget for, at træerne ikke vokser ind i himlen. Danmark har kun ca. fire millioner indbyggere (plus medlemmer af „Kosmorama“s redaktion). Kan man forlange mere?

Gabriel Axel:

Jeg tror næppe, det er praktisk muligt, men jeg ville foretrække at engagere skuespillerne for hver enkelt film – f. eks. maximum 2 måneder – men det forudsætter naturligvis, at manuskriptet er klar en sæson i forvejen, så også skuespillerne kan tilrettelægge deres arbejde.

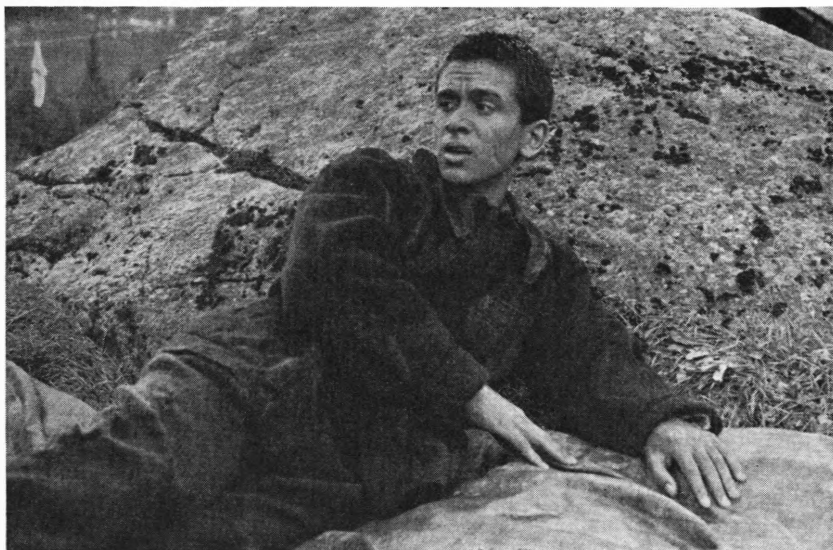
Theodor Christensen:

Bortset fra det praktiske tror jeg ikke, man skal stræbe for meget mod filmskuespilleren, sætte tykke skel op mellem film og teater. Mange kunstnere har kunnet fungere i begge kunstarter uden at blande dem sammen. De skuespillere, som opstår som filmskuespillere, har sværere ved at slå igennem og er dygtige, hvis de kan det.

Hagen Hasselbalch:

Uha, det ville være en stor fordel, men jeg er bange for, det ikke er praktisk muligt.

Er coproduktioner vejen frem for dansk film? Her er et billede fra den vellykkede norsk-jugoslaviske coproduktion „Håbet dør sidst“.

- Tørk Haxthausen:* Instruktøren må selv finde sine skuespillere. Når der ser ud til at være mangel, skyldes det vel fantasiløshed hos instruktører og producenter. Eller ængstelse. Den, der ved, hvad han vil, finder sine aktører på gader og veje og teatre og hvorsomhelst.
- Bjarne Henning-Jensen:* Begrebet „filmskuespiller“ eksisterer egentlig kun i USA. Det hviler på en produktion eller fabrikation af „stjerner“. Som igen hviler på eller hænger i industriens salgsorganisation. Jeg tror, stjerne-salget er dalende. Nu er det månen, det gælder. I stedet for at slås om de samme få skuespillere skulle vi hellere give publikum nye, spændende, sjove og gode ansigter. Så de kan gå hjem med en ny og sjov og god oplevelse. Vi har mange gode skuespillere, som altfor sjældent ses. Og derfor ikke får lov at udvikle sig.
- Palle Kjærulff-Schmidt:* Vort lille land har ikke råd til (hverken kunstnerisk eller økonomisk) at reservere de store talenter for eet medium. Og at skabe en filmskuespillergrundstamme til dækning af *bi*rollerne, ville give endnu færre nye ansigter i dansk film.
- Lau Lauritzen:* Det vil være økonomisk uigennemførligt i et lille land. Kun et fåtal ville være i stand til at eksistere udelukkende af de honorarer, dansk film er i stand til at yde.
- Svend Aage Lorentz:* Jeg kender intet til mangel på skuespillere, tværtimod synes jeg, netop Danmark har en meget lang række virkelig dygtige kunstnere, som elegant behersker både teater, radio, fjernsyn og film. Det er jo ikke skuespillernes skyld, at sproget er begrænset. Det er heller ikke deres skyld, at manuskripterne ofte ikke er tilstrækkeligt gennearbejdede til at følge, eller at arbejdet på et filmatelier ofte må forceres af økonomiske grunde. Hvis man generelt havde udsigt til en højnelse af dansk films kvalitet, er jeg sikker på, at de danske skuespillere ville gå fuldt med i arbejdet, f. eks. med en ændring af den gamle regel, hvorefter teaterprøver går forud for filmarbejdet. Dette bevirker nemlig, at en filmproduktion ofte må ligge stille mange timer midt på dagen og i film med masser af mennesker i team-work betyder tid mange penge. Det må heller ikke glemmes, at der findes adskillige unge skuespillertalenter, som ville være udmærkede filmkunstnere, blot tør producenterne ikke bruge de små navne i en så risikabel forretning, hvor man afgjort ved, at halvdelen af publikummet kommer for at se „stjernerne“. Enhver instruktør vil hellere end gerne prøve med nye kræfter. Skuespillere og filmfolk yder meget gerne deres bidrag til et forsøg på at gøre dansk film bedre – men hvad gør staten? Den tager en skammelig høj forlystelsesafgift og „stjæler“ tilmed filmpublikummet gennem et statsmonopoliseret fjernsyn. – – – derfor må forlystelsesafgiften sættes ned eller helt bortfalde.
- Søren Melson:* Nej.
- Klaus Rifbjerg:* Idéen er næppe praktisk gennemførlig. I øvrigt er skuespillermanglen også et påskud til at mudre vandet op omkring de virkelige problemer. I en filmproduktion er skuespilleren naturligvis af stor vigtighed, men instruktøren under alle omstændigheder af større og vigtigst af det hele er vel viljen til overhovedet at lave „bedre“ film. Spørgsmålet er, om den findes.
- ?
- Mener De, at det kunstneriske niveau ville blive hævet, om man i stedet for den nugældende skattenedsættelsesordning indførte en statslig, økonomisk præmiering af de kunstnerisk bedste film og kun af disse?*
- Johannes Allen:* Nej. Vi er jo ikke alle social-demokrater for Vorherre.
- Gabriel Axel:* Hvis det kunstneriske belønnes, er der sikkert mange producenter, der ville risikere mere på det felt; men publikum ville uden tvivl give filmen også en økonomisk succes.
- Theodor Christensen:* Ikke i stedet for – begge dele.
- Hagen Hasselbalch:* Ja. En lille smule i hvert fald. Spørgsmålet er bare, hvem der har kompetence til at dømme.

- Tørk Haxthausen:* Mon ikke.
- Bjarne Henning-Jensen:* Et filmfond eller en slags statslig *filmbank* ville hjælpe de gode viljer (de alt for skjulte, men dog eksisterende) til at virkeliggøre deres ønsker om en mere varieret produktion af film. Vi mangler et filmens Kongelige teater – uden derfor at mene, at vi burde lave kongelige film. Endsige kedelige. Kunst behøver ikke at være kedelig. God kunst er altid sjov. En sådan filmbank ville i lighed med blodbanken (dette væmmelige ord) hjælpe den danske film op af sottesengen. Dansk film har længe lidt af blodmangel!
- Palle Kjærulff-Schmidt:* Ja, hvis der samtidig bliver vedtaget en lov, hvorefter man klart kan afgøre, hvad der er kunst, og hvad der ikke er det. Hidtil har man ikke engang kunnet give overbevisende afgørelse om, hvilke film der er oplysende og hvilke, der ikke er det. Desuden ved ingen, ej heller en producent, der skal skaffe den nødvendige halve million, om et manuskript bliver til en „kunstnerisk film“. Som *instruktør* narrer man sig selv, hvis man tror, at gode film skabes af ydre omstændigheder og ikke af et indre behov. Derudover blot dette: Hvis den nuværende skattenedsættelse blev *ophævet*, ville den danske filmproduktion formentlig ophøre.
- Law Lauritzen:* Jeg mener ikke, det vil være muligt at samle en kompetent dommerkomité. Og såfremt man udelukker underholdningsfilm på folkeligt niveau fra skattenedsættelse, ville dansk filmproduktion kun eksistere som statsfilm.
- Svend Aage Lorentz:* Jeg mener, der må have lov at være to linier for filmproduktion: For det første den rent underholdningsmæssige, hvor man producerer film merkantilt og *forsøger* at gøre produktionen virkelig rentabel. Med de nuværende udgifter til en dansk film er den generelle skattelettelse langt fra urimelig i relation til den indtægt, staten har på landets biografdrift. Den anden linie må indebære muligheden for kunstneriske bestræbelser uden at skulle skele til det nødvendige i, at filmen skal ses af mindst en million mennesker – men jeg tror ikke på, at et nok så neutralt udvalg skal kunne tage stilling til, hvad der er den allerkunstneriske film. Når man til stadighed ser, hvordan „oplysningsparagraffen“ i filmloven misbruges til begunstiggelse for film, der er fremstillet som ren spekulation, må man gå 100 % ind for, at kunstneriske bestræbelser på manuskriptstadiet opnår fuld skattefrihed. (Skulle producerterne endelig komme til at tjene penge på filmen, får skattevæsenet dem jo alligevel i den sidste ende, når de skal betale personlige skatter.)
- Søren Melson:* Nej.
- Klaus Rifbjerg:* Måske. Men næppe.
- ?
- Finder De, at den større skattenedsættelse for farvefilm påvirker producenter til at farvefilm emner, som egentlig burde behandles i sort-hvide film?*
- Jobannes Allen:* Ja, til en vis grad. Jeg har iøvrigt aldrig kunnet fatte meningen med denne ordning.
- Gabriel Axel:* Nej, i grunden ikke.
- Theodor Christensen:* Den omtalte skattereduktion gør det økonomisk muligt, måske profitabelt, at lave farvefilm. Dette vil for flertallet af producenter være afgørende – ikke om filmens emne egner sig til det ene eller andet.
- Hagen Hasselbalch:* Jeg ved det skam ikke, men jeg synes, den er lidt til grin. Hvorfor ikke ekstra skattelettelser for film med særlig dyre skuespillere eller særligt stort orkester til musikken?
- Tørk Haxthausen:* For de fleste danske films vedkommende er det da ligemeget, om de er sorte eller kulørte eller slet ikke er lavet. Men reglen savner saglig grundelse.
- Bjarne Henning-Jensen:* At producenter laver farvefilm for at betale mindre i skat er vel egentlig kun menneskeligt. Hvis farver gjorde skattefri, ville hele landet blive dejligt muntert her ved vintertid. For resten er alle sort-hvide film ikke

Fra en film,
Gabriel Axel
sætter sær-
lig højt:
Stanley
Kubricks
„Ærens vej“.

- sort-hvide af kunstneriske grunde. Men fordi kopierne er billigere. Farven er her for at bruges. Desværre tror mange, den er kommet for at misbruges.
- Palle Kjærulff-Schmidt:** Nej, det kender jeg absolut ingen eksempler på og tror aldrig, de vil komme. Tværtimod giver nedsættelsen instruktøren en enestående chance til at udnytte farverne kunstnerisk – så er det blot, om han griber den.
- Lau Lauritzen:** Det omvendte har i nogen grad været tilfældet, før denne ordning trådte i kraft. Fordyrelsen ved optagelser af farvefilm er imidlertid så stor, at skattenedsættelsen ikke animerer til optagelse af farvefilm, medmindre emnet kræver farver.
- Svend Aage Lorentz:** Ja – der er ingen rimelighed i en begunstiggelse, blot fordi fotomaterialet er fire gange så dyrt, – det er langt fra en garanti for, at filmen bliver bedre. Man kunne med mindst lige så stor fornuft give en stor skattelettelse for de producenter, der anvendte skuespillere, hvis honorar var fire gange større end det normale, eller anvendte særligt kostbart manuskript, instruktør, fotograf, komponist – eller brugte specielt mange penge på dekorationer etc. – – – derfor mener jeg, at forlystelsesafgiften generelt må nedsættes for de kommercielle film og helt bortfalde for de kunstneriske bestræbelsers vedkommende.
- Søren Melson:** Har kun en mistanke.
- Klaus Rifbjerg:** Ja.
- Johannes Allen:** Er der i moderne danske film tekniske mangler, som kan udbedres?
- Gabriel Axel:** Mon ikke?
- Theodor Christensen:** Det er ikke der, skoen trykker – det er ingen hindring for det kunstneriske.
- Hagen Hasselbalch:** Ja, masser!!!
- Tørk Haxthausen:** Måske, men det er ikke særlig vigtigt. Det er først og fremmest fantasi, der fattes.
- Bjarne Henning-Jensen:** Det ved jeg ikke noget om.
- Palle Kjærulff-Schmidt:** Va' er en „moderne dansk film“?? Blændende teknik (som i USA) gør ikke nødvendigvis god film. Og dårlig teknik blæser man på, hvis filmen er dejlig. God teknik burde i dag være en selvfølge (osse i TV). Dårlig teknik bruges ofte som en dårlig undskyldning. At vi herhjemme er for alene om at gøre *alt*, er desværre rigtigt. Men håndværket kan læres. Uden godt håndværk ingen god film.
- Lau Lauritzen:** Den danske teknikerstab er tilstrækkelig fremragende til, at det helt er instruktørens eget ansvar, om han vil nøjes med det halvgode. Og har vi tekniske mangler, er de ikke store nok til at undskylde, hvis vi ikke laver vort håndværk godt nok.
- Svend Aage Lorentz:** Danske film optaget on location og med primitive apparaturer har lidt under væsentlige mangler, fotografisk og lydæssigt. De større selskabers teknik må siges at være god.
- Palle Kjærulff-Schmidt:** Der vil altid være tekniske fremskridt, man kan udforske og benytte sig af i en så kompliceret ting som filmproduktion – men dette koster

naturligvis også penge, som producenterne naturligt vægrer sig ved at investere med et konkurrerende statsmonopoliseret fjernsyn og en utrolig høj forlystelsesskat. — — — også derfor må denne afgift sættes væsentligt ned.

Søren Melson:
Klaus Rifbjerg:

Selvfølgelig.
Den tekniske formåen er betydelig, selvom man ser mange eksempler på sjusk og uendelig gammeldags fotografering, negligeret lydside, skælvene bagprojektioner etc. etc. Men her er spørgsmålet atter, om instruktørens evne, vilje, disciplin er stor nok til, at det tekniske apparat udnyttes i fuld udstrækning. Vi har fremragende fotografer, klippere og alle mulige slags teknikere, som kan deres håndværk, men savner kunstnere, udøvende filmkunstnere og producenter, til at give dem opgaver, der svarer til deres formåen.

?

Johannes Allen:

I hvilke filmstrømninger eller blandt hvilke udenlandske filminstruktører bør moderne dansk film især hente inspiration?

Gabriel Axel:

Spørgsmålet er formet som til en stileopgave i mellemskolen. Man inspireres kun af det, som er bedst, ligegyldig hvorfra det kommer. For hver opgave begynder man jo forfra, men al kunst virker inspirerende, hvadenten det er Rigmuseet i Amsterdam eller *Kubrick* — „Ærens Vej“ — endelig en film, man kan se op til, ærlig og uden krukkeri i virkemidler og klip — hver detalje støtter det, sagen drejer sig om.

Theodor Christensen:

Man bør hente inspiration der, hvor man føler slægtskab. Her er sandelig ingen regler mulige.

Hagen Hasselbalch:

Østerland: Indien, Japan — men det var bedre, om det var os, der inspirerede de andre.

Tørk Haxthausen:

Det må den enkelte virkelig afgøre med sig selv. Begyndelsen måtte vel være, at man satte sig ned og tænkte over tingene, og måske også så sig lidt mere om i det land, man lever i. Man må selv opdage sin verden. Jeg har ikke lagt mærke til nogen „filmstrømninger“ ude omkring — man slås for livet overalt, hvor der gøres film, men kampen om guldet overdøves de mere ideelle sværdhug. „Inspiration“ er forøvrigt ikke noget, man „henter“ og slet ikke noget, man „bør“. Jeg tror påvirkninger finder sted, hvis man da ellers er vågen nok til at la sig påvirke. Men hverken film eller teater har noget med „at være lissom“ at gøre. Men med personen, der gør det.

Palle Kjerulff-Schmidt:

I de strømninger og blandt de instruktører, som inspirerer den enkelte danske instruktør — alt andet ville være rent nonsens.

Lau Lauritzen:

Det er ikke muligt at udpege enkelte grupper eller navne. Ved at se så mange udenlandske film som gørligt, vil danske producenter og instruktører kunne følge med i tidens filmstil. Såfremt de bliver inspirerede, må inspirationen transponeres ned til dansk films økonomiske vilkår.

Svend Aage Lorentz:

Det er en interessant kendsgerning, at den nye strømning i fransk film næsten udelukkende arbejder med sort-hvide film i Cinemascope, og at en lang række gode amerikanske sort-hvide film har tilbageerobret lidt af „magten“ fra fjernsynet. De nyeste strømninger af værdi i verdensfilmproduktionen er ikke behersket af tekniske raffineringer, men af personligheder, der vil noget med filmen som kunst. Man skal dog blot gøre sig klart, at disse skabere får den fornødne tid og de fornødne midler til at producere deres film for. En udveksling af kvalificerede filmfolk (det er jo ikke bare det at være udenlandsk, der tæller) vil naturligt virke inspirerende — men folk som Elia Kazan, Helmut Käutner eller Ingmar Bergman får mellem 10 og 100 gange så meget for at skabe en film, som der i øjeblikket kan betales herhjemme — oftest et beløb, der vil svare til mere end halvdelen af de samlede produktionsomkostninger for en dansk film. Hvilken dansk producent skulle kunne binde en med at engagere en udenlandsk kapacitet til blot at virke som rådgivende producer under de gældende vilkår? — — — Derfor: forlyst-

- Sesafgiften må bortfalde eller nedsættes betydeligt.
Er spørgsmålet ikke vrøv!?
- Søren Melson:*
Klaus Rifbjerg: Foreløbig må vi bestræbe os på at lave realistiske, nøgterne film uden falsk problematik, men i et ligefremt billedsprog, der fortæller om den særlige gren af den almindelige menneskehed, som vi tilhører. Vi har aldrig haft nogen ny-realisme, realismen har kun strakt sig til en svag fornyelse af folkekomedien, mere ambitiøse forsøg har i den poetiske genre vist sig at være skruede, forlorne og pompøst selvoptagede. En mulighed skulle der også være for at lave satiriske film. Forholdene indbyder til det. Først ærlig realisme, satire, debat, så symbolisme, poesi og alt det dyre, som kræver frigjorthed, modenhed, overlegenhed.
- ?
- Johannes Allen:* *Hvilke typer film bør de danske selskaber koncentrere sig om at fremstille, hvis eksportmulighederne skal forbedres?*
Hov, hov! Mener det sektersk-teoretisk så fuldkomne „Kosmorama“ virkelig, at vi skal skele efter, hvor vi bedst kan eksportere vore film? Fy! Vi har besvær nok på hjemmemarkedet.
- Gabriel Axel:* Eksporten kræver to ting: kendte navne (der bl. a. kunne skabes gennem coproduktioner) og film, hvor billedet er mere fortællende end dialogen af hensyn til udlandets eftersynkroniseringer.
- Theodor Christensen:* Hvis det kun er de kommercielle eksportmuligheder, det drejer sig om, finder selskaberne sikkert ud af det uden min hjælp. Hvis det drejer sig om et samarbejde, så jvf. spørgsmål nr. 3. Emner: Det udpræget danske og det udpræget internationale.
- Hagen Hasselbalch:* Dialogfattige – med „talende billeder“ – men iøvrigt bare gode film og gerne pæredanske – skabt af ærligt hjerte uden skelen til publikum i ind- og udlandet.
- Tørk Haxthausen:* Danske film. Film om det, vi har forstand på, den danske hverdag. Hvad er det særlige ved italiensk eller japansk film? Et folks særegenhed, forstået og skildret af kunstnere.
- Bjarne Henning-Jensen:* Måske kunne man forsøge film med rigtige mennesker. Film om rigtige mennesker. Man kan ikke eksportere pjat, plathed og piger i en pærevælling. Det har de andre lande rigeligt af. Fransk film tabte en del af sit ansigt ved at sminke det „to please USA“. Dansk film blir kun international ved at være dansk.
- Palle Kjærulff-Schmidt:* Hvad ved en instruktør dog om det? Da geniale film jo ikke er noget, man kan tvinge frem, er der vel kun een patentløsning, hvis man vil være *sikker* på forbedrede eksportmuligheder: lav flere film med afklædte piger . . .
- Lau Lauritzen:* Her skulle det være mig en fornøjelse at erfare, hvad så kloge hoveder som Knud Schönberg, Erik Ulrichsen, Bent Mohn, Frederik Dessau, Klaus Rifbjerg, Robert Naur, Herr Stegelmann og en gammel snu rotte som Herbert Steintal mener om dette spørgsmål. Indenfor branchen har spørgsmålet været brændende siden talefilmens fremkomst.
- Svend Aage Lorentz:* Jeg hverken kan eller skal udtale mig om, hvilke typer film producenterne bør koncentrere sig om at fremstille. Det, der skal arbejdes for, er jo netop en frihed, der kan virke inspirerende. Det er for så vidt ligegyldigt, hvor mange overfladiske skønhedsbehandlinger man forsøger at give dansk film – den egentlig dybtgående sygdom hedder „forlystelsesafgiften“ – og den må væk. – Dansk teater, radio og fjernsyn betaler ingen forlystelsesafgift, det er en af grundene til, at man dør, af og til, kan hente gode kunstneriske oplevelser. – – – derfor må også filmen nu befries for den strammende forlystelsesafgift.
- Søren Melson:* Svaret ville blive en sådan rigdomskilde, at det ikke uden videre kan udleveres.
- Klaus Rifbjerg:* De under 9 nævnte, og de skal være præget af een kunstners helhedssyn, hans personlighed og talent.
- ✱
- Theodor Christensen:* Vedr. dokumentarfilmen – undskyld, det spørgsmål findes jo ikke.

UDEN FOR RAMMERNE

Poul Henningsen besvarer de tilsendte spørgsmål på følgende måde:

Det er mig ikke muligt at gi noget fyldestgørende svar på alle 10 punkter. Tillad mig derfor at svare mere i almindelighed.

Jeg har aldrig tænkt over, om visse emner og bestemte miljøer var forsømt i dansk film, men derimod, at man næsten altid gir en falsk fremstilling af både emne og miljø. Det afgørende må være, om tingene behandles, fordi man har noget sandt og nyt at sige om dem. Forskellen mellem underholdning og kunst måles hverken på miljø eller emne, men på sandfærdigheden i behandlingen. Underholdningen vil gerne gå så tæt op ad sandheden som muligt, men uden at sige den, for den er konservativ og skal ikke ha menneskesindet lavet om. Kunsten kan udmærket være underholdende, men det er hver gang i sandhedens interesse. Den opmærksomme må på en eller anden måde være anderledes efter mødet med kunsten. Han har set en sandhed, som han ikke kendte før.

Derfor tror jeg ikke på statsstøtte til kunstneriske film. Staten må altid være det bestående, og kunst må altid angribe det bestående. Jeg tror på en almindelig uensureret forbedring af filmens økonomiske kår som et middel til bedre film. Derved vil ganske vist også de kommercielle underholdningsfilm få bedre betingelser, men det afgørende må være, at den unge og eksperimenterende film kan komme frem.

Man kan vist nok få staten til rent principielt at indse, at filmen er en vigtig kulturfaktor, men man kan ikke sætte *Det offentlige* til at afgøre, om en film er kunst eller ej.

Nogle af enquêtenes deltagere har på forskellig vis kommenteret spørgsmålene, og vi vil ikke forholde læserne disse kommentarer, af hvilke *Lau Lauritzen* har leveret den vittigste:

„Idet jeg takker Dem for det fremsendte spørgeskema, som jeg efter evne har forsøgt at besvare, vil jeg samtidig complimentere Dem for dette prisværdige initiativ til dansk films redning. Det er ikke mere end 19 år siden en lignende kampagne blev startet af de herrer Poul Henningsen, Otto Gelsted, Ebbe Neergaard og andre, med megen presseomtale samt diskussioner i Studenterforeningen med påfølgende kaffebord. Jeg er ikke i tvivl om, at danske filmfolk af den professionelle kategori også denne gang vil følge udviklingen med stor interesse“.

Det er forståeligt, at de professionelle, aktive

filmfolk nu og da fristes til at følge filmdebatten uden for deres række med en vis ironi – det er jo dem, der har det afgørende mas. Men dette kan ikke fritage kritikken for forpligtelsen til at forsøge at snakke med, stille diagnoser, klargøre, holde debatten i live.

Mere direkte kritisk er *Palle Kjærulff-Schmidt*, der skriver:

„Jeg er meget skuffet over de spørgsmål, De har rundsendt. De forekommer mig at være alt for upersonlige og uforpligtende, og derfor lidet egnet til at skærpe nogens synspunkter, og hvad deres konkrete resultat bliver, kan jeg ikke rigtig forstå.

En instruktør bør lave film, og helst gode film, og skal man komme ind på livet af ham, bør man ikke opfordre ham til at profetere om den samlede danske filmproduktion (fordelt på 5 atelierer, en række private producenter og et større antal instruktører). Skal han røbe sig, bør der spørges direkte. (F. eks.: Hvilke miljøer og emner føler *De* trang til at filme, og hvorfor gør *De* det så ikke? Hvilke strømninger og instruktører er *De* inspireret af? Har *De* lyst til coproduktioner og under hvilke former? Er der tekniske mangler, som har indvirket på *Deres* film, eller fået *Dem* til at afstå fra at filme et emne?).

Så kunne *De* måske have trængt os op i en krog og hørt, om det var vores „fejl“, at dansk film ikke er anderledes end den er, eller om vi gav sorteper fra os. Og så havde *De* endda kunnet kontrollere, om vi i fremtiden sjuskede med vores håb, planer og ønsker“.

Vi overvejede at stille personlige spørgsmål af denne art – i lighed med dem, der for nylig blev stillet i „Sight and Sound“ i en enquette om engelsk film. Men med vort kendskab til, hvor lidt personligt og „udleverende“, der kommer frem til offentligheden, når danske filmfolk bliver interviewet, var vi ganske enkelt bange for at få for lidt stof frem (selv på de forhåndenværende „upersonligt“ formulerede spørgsmål er det kun en del af de adspurgte, der har svaret). Dertil kommer, at der jo ikke var noget i vejen for, at Palle Kjærulff-Schmidt bragte personlige ønsker og erfaringer frem i den givne sammenhæng – til belysning af, hvorledes han var kommet frem til sit standpunkt.

Heller ikke *Theodor Christensen* var tilfreds med spørgsmålene:

„Jeg har sjældent været præsenteret for en række af så suggestive spørgsmål. Man har hævdet, at nye verdensanskuelser fødes af nye spørgsmål, ikke af svarene, der gives. Hvor-

vidt Kosmoramas 10 spørgsmål giver anledning til en ny filmanskuelse, er et spørgsmål, jeg ikke skal besvare. Men at spørgsmålene væsentligt bestemmer svarenes retning, og at de på afgørende måde indkredser de emneområder, man skal interessere sig for, turde være givet“.

Det er lidt vanskeligt for os at forestille os spørgsmål, der ikke på afgørende måde indkredser de emneområder, man skal interessere sig for – især hvis man gerne vil have, at enquêtes ikke bliver alt for „abstrakt“. Theodor Christensen tænker måske især på, at vi ikke har draget dokumentarfilmen med ind i debatten, men hertil er for det første ganske enkelt at sige, at det drejede sig om en spillefilm-enquête, og en sådan må det vel være tilladt at arrangere? For det andet, at dokumentarfilmen har været gennemdrøftet på kryds og tværs i „Kosmorama“, der ikke i samme grad har beskæftiget sig med danske spillefilm.

Vi finder ikke, at spørgsmålene er for „suggestive“. Hvilke af dem tænker Theodor Chri-

stensen på? Vi skal indrømme, at et enkelt af dem – nr. 4 – indeholder en forhåndsindstilling (som forekommer os rimelig, når man tænker på de gode udenlandske film, der gang på gang er skabt af *writer-directors*), men det lille „vel“ tager dog et vist forbehold, og spørgsmålets formulering kan ikke hævdes at forhindre den, der er uenig med forhåndsindstillingen, i at sige sin mening. Der er da også flere, der får udtrykt deres uenighed.

De andre 9 spørgsmål kan vi end ikke finde tendenser til det „suggestive“ i. De er inspire-rede af debatten i „Information“ og forekommer os at kredse om de vigtigste af de problemer, der kan belyses i relativt kort form.

Vi takker imidlertid både de elskværdige og de vrede for deres bidrag. Vi modtager gerne nye indlæg – både fra enquêtes deltagere og andre. Vi ville f. eks. være meget glade for at modtage svar fra Kjærulff-Schmidt (og enquêtes andre deltagere) på de mere personlige spørgsmål, han opfordrer os til at stille.

RINGEN SLUTTES

BØRGE TROLLE

Den østeuropæiske film er på vej til at løfte arven fra tyvernes tyske og russiske film- og teater-eksperimenter op i et højere plan.

Under indtryk af de politiske begivenheder, som fulgte i kølvandet af SUKPs 20. partikon-gres i 1956 (opgøret med stalinismen) karakteriserede man fra polsk hold (med indledningslinierne fra „Det kommunistiske manifest“ som parallel) situationen med ordene: *Et spøgelse går over Østeuropa, den kommunistiske humanismes spøgelse!* Det samme spøgelse går også igennem den østeuropæiske film. *Konrad Wolfs* film „Lissy“ er et af eksemplerne herpå, et eksempel, som Det Danske Filmmuseums medlemmer for nylig har haft lejlighed til at stifte bekendtskab med.

Der er ved at ske noget i verdenspolitikken i øjeblikket. Der er også ved at ske noget inden for filmen. Tråde er ved at blive redt ud, et mønster er ved at tegne sig. Det kan også synes, som om udviklingslinierne fra Øst og Vest er begyndt at søge mod et fælles punkt. Det er nok endnu for tidligt at drage de endelige slutninger på dette allerhøjeste plan. Men morgendagens filmhistorie må sigte imod en klarlægning af dette. I mellemtiden må man kaste sig over en udredning af trådene indenfor de enkelte felter, og her byder Østeuropa allerede nu på en række faste holdepunkter.

Uden et kendskab til de historiske forudsæt-

ninger vil ethvert forsøg på en analyse imidler-tid strande. (At bedrive filmhistorie forudsæt-ter i virkeligheden et dybtgående historisk kendskab.) Pladsforholdene tillader desværre kun en meget grov skitse, men selv en sådan kan være af værdi.

✱

Siden indgangen til dette århundrede har der bestået et mærkeligt samspil mellem tysk og russisk kultur- og åndsliv. De har påvirket hin-anden og på mange måder stængt sig ude fra påvirkning andetsteds fra. Efter den første verdenskrig kom udviklingen i de to lande til at udspille sig i skyggen af to vældige verdens-historiske begivenheder: Den sejrriige russiske „Oktoberrevolution“, hvis kulturelle og æste-tiske resultater blev knust under den efter-følgende stalinistiske „Thermidor“, og den for-kroblede tyske „Novemberrevolution“, hvis modsætningsfyldte resultat: Weimarrepublik-ken, gik under med fascismens triumf i 1933. Tysk og russisk åndsliv, litteratur, teater og film blev de store forhåbningers og de store skuffelsers dramatik. Det blev i første række en skuffelsernes dramatik for de to landes *intelligens*. I sin himmelstormende entusiasme stormede denne intelligens – der så godt som